

Bestuursverklaring inzake rechtmatigheid bij gemeenten en provincies

Frans van Schaik

SAMENVATTING Accountants geven sinds kort een accountantsverklaring inzake rechtmatigheid bij gemeenten en provincies. Het is echter een manco dat de leiding van de organisatie zelf niet expliciet in het openbaar verklaart of de organisatie wet- en regelgeving heeft nageleefd, terwijl zij daarvoor wel verantwoordelijk is. In dit artikel pleit ik ervoor dat het college van burgemeester en wethouders een openbare verantwoording aflegt over rechtmatigheid. De accountant meldt in zijn accountantsverklaring of de verantwoording van het college een getrouw beeld geeft. Een openbare bestuursverklaring inzake rechtmatigheid door het gemeentebestuur scheidt duidelijkheid voor de burger: het gemeentebestuur is verantwoordelijk voor rechtmatigheid.

1 Inleiding

Accountants hebben over 2004 voor het eerst een accountantsverklaring inzake rechtmatigheid bij de jaarrekeningen van gemeente en provincies gegeven. Het kabinet-Kok II heeft in 2001 met het Besluit Accountantscontrole Gemeenten (Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties, 2001) de verantwoordelijkheid bij de accountant gelegd om te verklaren of baten en lasten, alsmede balansmutaties tot stand zijn gekomen in overeenstemming met wet- en regelgeving. Dit naar analogie van de taak die de departementale auditdiensten of accountantsdiensten hebben ten aanzien van de naleving van wet- en regelgeving door ministeries.

Prof.Dr. F.D.J. van Schaik RA is partner van Deloitte Accountants B.V., hoogleraar Management Accounting aan de Universiteit van Amsterdam en vice-voorzitter van de Commissie Publieke Sector van het Koninklijk Nivra. Hij schrijft dit artikel op persoonlijke titel.

Een hiaat is echter dat de leiding van de organisatie zelf niet verplicht expliciet in het openbaar verklaart of de organisatie wet- en regelgeving heeft nageleefd, terwijl zij wel verantwoordelijk is voor de naleving van wet- en regelgeving. Om dit hiaat bij ministeries te dichten heeft het kabinet-Balkenende II voorgesteld dat de minister een expliciete verantwoording gaat afleggen over rechtmatigheid. De rol van de auditdienst is navenant aangepast: die gaat voortaan een verklaring geven inzake de getrouwheid van de verantwoording van de minister. Ter onderbouwing van de verantwoording van de minister legt de ambtelijke leiding intern verantwoording af aan de minister.

In dit artikel ga ik na of de wijze van rapportering over rechtmatigheid die het kabinet heeft voorgesteld voor ministeries ook aanbevelingswaardig is voor gemeenten. Doorgaans zal ik in dit artikel spreken over gemeenten, maar veelal is dit mutatis mutandis ook van toepassing op provincies en gemeenschappelijke regelingen. Dit artikel is als volgt opgebouwd.

We beginnen in paragraaf 2 met een overzicht van de diverse manieren waarop de accountant kan rapporteren over de naleving van wet- en regelgeving.

In paragraaf 3 geven we een beknopt overzicht van de ontwikkelingen rond rechtmatigheid bij gemeenten en provincies in de afgelopen jaren.

Paragraaf 4 behandelt de actoren die een rol spelen bij de rechtmatigheid bij gemeenten. Daarbij zal blijken dat het college van burgemeester en wethouders primair verantwoordelijk is voor de naleving van de wet- en regelgeving, maar daarover geen openbare verantwoording aflegt.

Paragraaf 5 geeft aan hoe het kabinet-Balkenende II de rolverdeling bij het afleggen van verantwoording inzake rechtmatigheid bij ministeries gaat wijzigen.

Tot slot doe ik in paragraaf 6 de aanbeveling deze gewijzigde rolverdeling ook bij gemeenten en provincies in te voeren.

2 Rapportering accountants inzake rechtmatigheid

We kunnen vier alternatieven onderscheiden voor de rapportering over rechtmatigheid door accountants (International Federation of Accountants, 1994).

Het eerste alternatief is de accountantsverklaring inzake de naleving van wet- en regelgeving. Deze accountantsverklaring bestaat sinds 2004 bij gemeenten en provincies en bestond allanger bij ministeries. Ook de accountant van het Uitvoeringsorgaan Werknemersverzekeringen (UWV) brengt verslag uit van zijn onderzoek naar de rechtmatigheid volgens het eerste alternatief. In de paragrafen 3 en 4 gaan we in op deze accountantsverklaring en op de taakverdeling die deze bij gemeenten meebrengt.

Het tweede alternatief is de accountantsverklaring omtrent de mate waarin de transacties die bij de uitvoering van andere controlewerkzaamheden onder de aandacht van de accountants zijn gekomen voldoen aan wet- en regelgeving.

Het derde alternatief is de accountantsverklaring inzake de getrouwheid van de managementbewering over de naleving van wet- en regelgeving. Deze managementbewering neemt veelal de vorm aan van een uiteenzetting door het bestuur inzake rechtmatigheid of van een bestuursverklaring. Deze bestuursverklaring vertoont zekere overeenkomsten met de "in-control"-verklaring die door de Code Tabaksblat wordt aanbevolen bij beursgenoteerde ondernemingen. Een accountantsverklaring volgens dit alternatief, die binnenkort wordt ingevoerd bij de ministeries (Minister van Financiën, 2004 en 2005), komt aan de orde in paragraaf 5.

Het vierde alternatief is een rapport van bevindingen inzake waargenomen niet-naleving. Tot en met het jaar 2003 brachten accountants van gemeenten en provincies op deze wijze verslag uit van hun rechtmatigheidsbevindingen.

Volgens de International Federation of Accountants kan de accountant zijn bevindingen en conclusies opnemen in een afzonderlijk rapport ('compliance audit report'), een rapport bij de financiële verantwoording ('financial audit report') of in een prestatierapport ('performance audit report').

De International Organization of Supreme Audit Institutions (INTOSAI) (2001) spreekt bij de naleving van milieu-regelgeving geen voorkeur uit voor een van de alternatieven: 'The subject-matter for an environmental compliance audit is normally management's assertion that it has complied with all relevant rules. This assertion may be given explicitly or implicitly – i.e. simply by default.'

Bac (2000) heeft reeds voor de vaststelling van het Besluit Accountantscontrole Gemeenten gepleit voor een verklaring van het gemeentebestuur, dat men zich heeft gehouden aan de geldende regelgeving. In zijn visie dient het gemeentebestuur verantwoording af te leggen en heeft de accountant tot taak erop toe te zien dat dit geschiedt. Als de accountant zelf de onrechtmatigheden zou moeten aangeven, verstoort men wat de plicht is van het bestuur en wat de plicht is van de accountant.

Ook het Bredase model (Rothuizen, 2004) en de Commissie Publieke Sector van het Koninklijk Nivra (2005) spreken van een verantwoording door het gemeentebestuur inzake rechtmatigheid en een accountantsverklaring van getrouwheid bij deze verantwoording.

3 Ontwikkelingen rond rechtmatigheid bij gemeenten

Het naleven van wet- en regelgeving klinkt als een vanzelfsprekendheid. In ons land komen wet- en regelgeving op democratische wijze tot stand, dus naleving ervan is kennelijk wat de meerderheid van de bevolking van belang vindt.

Toch hebben organisaties, zowel private bedrijven als overheidsinstellingen, ons de afgelopen jaren verrast met de schaal waarop zij wet- en regelgeving overtreden.

Een bekend voorbeeld uit de publieke sector is de provincie Zuid-Holland, die voor ongeveer 2 miljard gulden bankierde met als doel het maken van winst. Daarmee liep de provincie ontoelaatbare risico's, mogelijk gemaakt door tekortschietende controlemechanismen. De Ceteco-affaire uit 1999 is de aanleiding meer aandacht te schenken aan rechtmatigheid bij het financiële beheer van provincies en gemeenten.

Rechtmatigheid gaat over de vraag of het handelen van gemeenten en provincies in overeenstemming is met de regels en afspraken die extern (EU, nationaal) en intern (verordeningen, gemeenteraads- en collegebesluiten) zijn overeengekomen.

Het Besluit Accountantscontrole Gemeenten (BAG) van november 2001 legt gemeenten de verplichting op tot een accountantscontrole inzake de rechtmatigheid bij gemeenten en provincies met ingang van het verantwoordingsjaar 2004. Met het Besluit Accountantscontrole Provincies en Gemeenten (BAPG) werden ook provincies en gemeenschappelijke regelingen tot een rechtmatigheidscontrole verplicht. Als we hierna spreken over BAPG bedoelen we daarmee ook het BAG.

In de accountantsverklaring moet een oordeel worden gegeven over de rechtmatige totstandkoming van de in de jaarrekening verantwoorde baten, lasten en balansmutaties. De bedoeling van de invoering van dit expliciete oordeel van de accountant over rechtmatigheid is het leveren van een bijdrage aan de verbetering van de kwaliteit van het financiële beheer bij gemeenten.

4 Verdeling verantwoordelijkheden rond rechtmatigheid bij gemeenten

Deze paragraaf beschrijft de verantwoordelijkheden inzake rechtmatigheid van de diverse actoren in en rond de gemeentelijke organisatie: de gemeenteraad, het college van burgemeester en wethouders, de ambtenaren, de rekenkamer, en de accountant. Dit zijn de huidige verantwoordelijkheden zoals die tot stand zijn gekomen mede door de ontwikkelingen genoemd in paragraaf 3.

Gemeenteraad en het college dienen ervoor te zorgen dat de activiteiten van de gemeente en de manier waarop daarover verantwoording wordt afgelegd, rechtmatig zijn. Dit houdt onder meer de volgende aspecten in:

- het in overeenstemming zijn met relevante wet- en regelgeving van activiteiten en de daarmee samenhangende verplichtingen en bezittingen, uitgaven en ontvangsten;
- het ordelijk en controleerbaar inrichten van de financiële en operationele beheersorganisatie;
- het in overeenstemming met relevante wet- en regelgeving verantwoorden van de baten, lasten en balansmutaties en overige, niet-financiële uitkomsten;
- het voorkomen van misbruik en oneigenlijk gebruik.

De gemeente moet dus voorzien in een beheersingsmechanisme waarmee naleving van alle relevante wet- en regelgeving en daarmee dus het rechtmatig handelen wordt gewaarborgd. Daarbij speelt de gemeenteraad een belangrijke – en wettelijk opge-

dragen – rol als kadersteller via verordeningen, is het college primair verantwoordelijk voor de inrichting en de goede werking van dat mechanisme en zullen de ambtenaren moeten functioneren volgens de regels van dat mechanisme. Ook de interne controle valt onder de verantwoordelijkheid van het college. De rekenkamer en de externe accountant hebben de taak om – ieder vanuit hun eigen verantwoordelijkheid – objectief te bewaken dat het beheersingsmechanisme voldoet aan de eisen.

4.1 Gemeenteraad

De Wet dualisering gemeentebestuur en de nieuwe gemeentewet, bieden gemeenteraden nieuwe instrumenten om de kaderstellende en controlerende functie verder te versterken. In het duale bestel wordt een functionele scheiding aangebracht tussen de gemeenteraad en het college. De gemeenteraad heeft naast een rol als volksvertegenwoordiger nu ook daadwerkelijk een kaderstellende en controlerende rol.

De gemeenteraad is de opdrachtgever van de accountant. De accountant is belast met de controle van de jaarrekening, het daarbij verstrekken van een accountantsverklaring en het uitbrengen van een verslag van de bevindingen.

De norm voor rechtmatig handelen wordt gevormd door externe en eigen wet- en regelgeving. De gemeenteraad moet uiteraard inzicht hebben in de norm om ervoor te kunnen zorgen dat spelregels worden afgesproken die waarborgen dat de gemeente zich aan de norm kan houden.

Deels stelt de gemeenteraad zelf de norm vast, bijvoorbeeld in expliciete beleidsregels en in de verordeningen ex artikel 212 en 213 Gemeentewet, die vooral betrekking hebben op rechtmatigheid in relatie tot financiële beheershandelingen. De door gemeenten zelf vastgestelde normen kunnen tussen gemeenten onderling verschillen, ook al ligt daar mogelijk dezelfde externe wetgeving aan ten grondslag.

De accountant en de rekenkamer spelen een belangrijke rol bij het signaleren van mogelijke (financiële) onrechtmatigheden. Mede op basis van de uitkomsten van hun onderzoeken zal de gemeenteraad beoordelen of sprake is van een (financiële) onrechtmatigheid.

4.2 College van burgemeester en wethouders

Het college is primair verantwoordelijk voor de feitelijke naleving van de wet- en regelgeving. Het is daarom van groot belang dat heldere en realistische

beheerskaders bestaan voor een adequate administratieve organisatie, interne controle en verantwoording in ruime zin. Daaronder valt ook het interne systeem van risicoafweging.

Bij de controle van de jaarrekening zoekt de accountant aansluiting bij dit interne beheersingssysteem. Hoe beter dit beheersingssysteem werkt, hoe betrouwbaarder de processen, de gegevensverwerking en verantwoording zullen zijn. De accountant rapporteert zijn bevindingen aan de gemeenteraad, maar zal deze altijd eerst afstemmen met het college om na te gaan of de bevindingen en zijn interpretatie daarvan juist zijn. Vooral daar waar het de grenzen van rechtmatigheid betreft en de manier waarop het college de relevante wet- en regelgeving toepast, is het noodzakelijk dat de norm die de accountant bij zijn controlewerkzaamheden hanteert, duidelijk vaststaat. Het blijft dan ook van groot belang dat regelmatig communicatie plaatsvindt tussen de gemeente (raad en college) en de accountant over de opzet, aanpak en uitkomsten van de accountantscontrole. In voorkomende gevallen kan de accountant op verzoek van de gemeenteraad nader gericht onderzoek doen naar specifieke posten of processen. Naast de zelfonderzoeken door het college en de externe accountantscontrole, kan ook de rekenkamer onderzoek doen naar de rechtmatigheid van het beleid en beheer.

4.3 Accountant

Bij de accountantscontrole van gemeenten en provincies werd ook voor het BAPG reeds aandacht besteed aan de financiële rechtmatigheid. Op grond van het BAPG is de rol van de accountant echter veranderd. Nieuw is het expliciete oordeel van de accountant inzake de rechtmatigheid van het financiële beheer.

Het Koninklijk NIVRA (2006) wijst erop dat bij het rechtmatigheidsonderzoek door de accountant helderheid over de te hanteren normen en daarmee helderheid over de reikwijdte van het onderzoek en de toetscriteria van groot belang is. Bij het ontbreken van dergelijke criteria kan de accountant het rechtmatigheidsonderzoek niet uitvoeren. De accountant kan en mag niet zelf gaan interpreteren wat rechtmatigheid inhoudt. Audit Alert 17 van het Koninklijk Nivra geeft modelteksten voor de accountantsverklaringen inzake rechtmatigheid.

Op grond van het BAPG kan de gemeenteraad de door de accountant te hanteren goedkeurings- en rapportagetoleranties zelfstandig aanscherpen. Maar ook via de inrichting van de begroting en de veror-

deningen oefent de gemeenteraad direct invloed uit op de normen die de accountant bij zijn controle hanteert.

4.4 Rekenkamer

De Wet Dualisering Gemeentebestuur verplicht gemeenten uiterlijk in 2006 een rekenkamer of rekenkamerfunctie in te voeren. Vanwege de Wet Dualisering Provinciebestuur geldt ditzelfde voor provincies. De rekenkamer ondersteunt de gemeenteraad bij het uitvoeren van haar controlerende en toezichthoudende rol door het uitvoeren van specifieke audits, bijvoorbeeld naar rechtmatigheid. Het duale stelsel is dus zo opgebouwd dat zowel rekenkamer als accountant de gemeenteraad ondersteunen bij zijn controlerende taak.

Een lokale rekenkamer kan zelfstandig onderzoek doen naar de rechtmatigheid van het financiële beheer en daarbij op goede gronden tot andere conclusies komen dan de accountant die rechtmatigheid in het kader van zijn jaarrekeningcontrole heeft onderzocht. Overleg tussen accountant en rekenkamer over controleaanpak en weging van bevindingen is daarom van belang.

5 Gewijzigde verantwoording inzake rechtmatigheid bij ministeries

Deze paragraaf geeft de wijzigingen weer, die het kabinet-Balkenende II heeft aangekondigd in het afleggen van verantwoording inzake rechtmatigheid bij ministeries en is ontleend aan de brief van de Minister van Financiën (2004) aan de Tweede Kamer. Op dit moment legt de minister verantwoording af over de bedrijfsvoering in een bedrijfsvoeringsparagraaf. Deze bedrijfsvoeringsparagraaf wordt uitgebreid met een paragraaf over de rechtmatigheid. De ambtelijke leiding legt ter onderbouwing van deze externe bedrijfsvoeringsparagraaf van de minister door middel van een managementparagraaf intern helder en transparant verantwoording af, onder andere over de rechtmatigheid van de uitgaven. Deze interne managementparagraaf vormt de onderbouwing van de externe verantwoording over de bedrijfsvoering, inclusief de rechtmatigheid, door de minister.

De managementparagraaf wordt onderbouwd op basis van informatie uit de reguliere primaire en ondersteunende processen. De secretaris-generaal bepaalt, gegeven de politieke verantwoordelijkheid van de minister, de wijze waarop de managementpa-

ragraaf wordt onderbouwd en hoe hij tot het statement komt. De Minister van Financiën schrijft aan de Tweede Kamer (2004):

‘In de managementparagraaf heeft de secretaris-generaal de mogelijkheid om uitgaande van de uitgevoerde risicoanalyse aan te geven dat er problemen zijn gerezen bij bepaalde taken of regelingen, waardoor het niet of slechts ten dele mogelijk is gebleken om tot een rechtmatige, doeltreffende en doelmatige uitkomst te komen. Daarbij kunnen bijvoorbeeld al in gang gezette verbeteringen worden genoemd. De managementparagraaf biedt de mogelijkheid eventuele onrechtmatigheden toe te lichten. Dit leidt tot een betere beoordeling van de betekenis van eventuele onrechtmatigheden.

Het introduceren van de managementparagraaf behoeft niet tot extra beheersingsmaatregelen of extra audits te leiden; de managementparagraaf onderstreept slechts de bestaande verantwoordelijkheden. De managementparagraaf is in feite de nu al bestaande bedrijfsvoeringsparagraaf uit het jaarverslag met daarbij een paragraaf over de rechtmatigheid van de uitgaven. De minister kan de informatie uit de interne managementparagraaf vervolgens meewegen bij het opstellen van zijn jaarverslag en daarmee inbrengen in het verantwoordingsdebat in de Tweede Kamer.

De accountantscontrole blijft gericht op getrouwheid en rechtmatigheid. De kwantitatieve gegevens over de rechtmatigheid blijven beschikbaar. Er vindt hierover geen expliciete rapportage meer plaats in de vorm van een accountantsverklaring. De accountantsverklaring beperkt zich tot een getrouw beeld en geeft daarmee de zekerheid dat de informatie die in het jaarverslag is opgenomen klopt. Het aspect rechtmatigheid is een onderdeel van het jaarverslag geworden. Een getrouwbeeldverklaring van de jaarrekening zegt ook over dit aspect dat de informatie die erover wordt verstrekt juist en volledig is. De rechtmatigheid is onderdeel van de vormvrije interne managementparagraaf die de basis vormt voor de externe verantwoording in de bedrijfsvoeringsparagraaf. Het voordeel hiervan is dat de onrechtmatigheden kunnen worden toegelicht en in breder perspectief kunnen worden geplaatst. Ook stimuleert de managementparagraaf de dialoog tussen het verantwoordelijke management en de minister en via de bedrijfsvoeringsparagraaf tussen de minister en de Tweede Kamer. [...]

De accountantsverklaring bij de jaarrekening omvat in de huidige situatie een expliciete verklaring dat aan

de rechtmatigheidseis is voldaan. Met de invoering van de managementparagraaf legt de departementsleiding expliciet verantwoording af over de rechtmatigheid van de uitgaven. Daarom vormt het kabinet de huidige accountantsverklaring om tot een verklaring die zekerheid geeft over de getrouwheid van het jaarverslag. Dit betekent dat de auditdienst verklaart dat het jaarverslag een getrouw beeld geeft. De auditdienst geeft dit oordeel voor wat betreft de financiële informatie op basis van de bevindingen uit uitgevoerde audits. Voor zover mogelijk beoordeelt de auditdienst ook de bedrijfsvoeringsparagraaf op basis van eigen bevindingen uit audits. Dit geldt in ieder geval voor de rechtmatigheid, het financieel en het materieel beheer. Daarnaast verklaart de auditdienst dat de in het jaarverslag opgenomen niet-financiële informatie niet strijdig is met de financiële informatie. Deze verklaring van getrouwheid is in lijn met de internationale ontwikkelingen ten aanzien van de accountantsverklaring.

Deze verandering betekent niet dat er minder zekerheid is over de rechtmatigheid. Ze legt juist de verantwoordelijkheid voor rechtmatigheid waar deze hoort te liggen: bij het lijnmanagement. De aanpassing onderstreept de onafhankelijkheid van de auditors. Het betekent wel dat een verklaring van getrouwheid kan worden gegeven bij een jaarverslag dat belangrijke onrechtmatigheden bevat, als dat maar duidelijk en transparant in de managementparagraaf wordt toegelicht. [...] Indien de toelichting ontoereikend is – en dus geen getrouw beeld geeft – leidt dit tot een niet-goedkeurende accountantsverklaring waarin wordt ingegaan op de redenen hiervan.’

6 Aanbeveling en conclusie

Het kabinet-Balkenende II heeft voorgesteld dat elke minister een openbare verantwoording gaat afleggen over rechtmatigheid. Daarmee legt het kabinet de verantwoordelijkheid voor rechtmatigheid waar deze hoort te liggen: bij de leiding van de organisatie.

Wat het kabinet voorstelt voor ministeries geldt evenzeer voor gemeenten en provincies. Ik pleit er daarom voor dit kabinetsvoorstel ook toe te passen op gemeenten en provincies. Bij gemeenten legt het college van burgemeester en wethouders dan een openbare verantwoording af over rechtmatigheid en deze verantwoording is onderbouwd door verslaggeving terzake van de gemeentesecretaris als hoofd van de ambtelijke organisatie. De accountant meldt in zijn accountantsverklaring of de verantwoording van

het college een getrouw beeld geeft. Het controlewerk van de accountant wordt er niet anders door, alleen zijn verklaring.

Uitvloeisel van de huidige rolverdeling tussen bestuur en accountant is immers dat rechtmatigheid wordt gezien als het probleem van de accountant. Veel gemeenten hebben lange tijd geen prioriteit gegeven aan rechtmatigheid en zijn dan ook nog niet toegekomen aan het inventariseren van de na te leven regelgeving, laat staan aan de interne controle op de naleving ervan (Haute Finance, 2005). In zulke omstandigheden kan de accountant geen accountantsverklaring inzake rechtmatigheid verstrekken. Accountantscontrole is namelijk het toetsen aan normen.

Van een rechtmatigheidsverklaring door het college van burgemeester en wethouders, onderbouwd door verslaggeving van de gemeentesecretaris, heb ik hoge verwachtingen. Als het college een rechtmatigheidsverklaring moet tekenen, zal het ambtelijk apparaat via de hiërarchische lijn worden opgedragen te doen wat nodig is: wet- en regelgeving inventariseren, deze verifieerbaar naleven en daar interne controle op uitvoeren. Maar nog een belangrijker reden waarom ik een voorstander ben van een openbare rechtmatigheidsverklaring door het gemeentebestuur is de duidelijkheid die deze schept voor de burger: het gemeentebestuur is verantwoordelijk voor rechtmatigheid. Nu geeft het college in de bevestigingsbrief bij de jaarrekening (letter of representation) uitsluitend aan de accountant een mededeling af over rechtmatigheid. Ik stel voor hiervan een openbare verantwoording te maken.

Het bestuur van de gemeente, het college van burgemeester en wethouders, dient zich in het openbaar te verantwoorden over rechtmatigheid. Bij rechtmatigheid gaat het om het naleven van wetten die democratisch tot stand zijn gekomen en daarmee de stem van het volk weerspiegelen. De burger heeft er daarom recht op rechtstreeks van de verantwoordelijke instantie, het college van burgemeester en wethouders, te vernemen of het belastinggeld is besteed zoals gemeenteraad en provinciale staten, de hoogste instanties in het democratisch bestel van gemeenten en provincies, dat voorschrijven. ■

Literatuur

- Bac, A.D. (2000), Rechtmatigheidscontrole bij provincies en gemeenten, Interview afgenomen door J.W. van der Dussen, *Overheidsmanagement* 2000/7-8, pp. 188, 193.
- Haute Finance (2005), Rechtmatigheid in beeld. Onderzoek rechtmatigheid gemeenten, september. Zie www.minbz.nl.
- International Federation of Accountants (1994), *Auditing For Compliance With Authorities - A Public Sector Perspective*, Public Sector Committee, Study 3. Zie www.ifac.org.
- International Organization of Supreme Audit Institutions (INTOSAI) (2001), *Guidance on Conducting Audits of Activities with an Environmental Perspective*, INTOSAI Working Group on Environmental Auditing, the Hague, the Netherlands.
- Koninklijk NIVRA (2005), *Beleidsnotitie Rechtmatigheid*, Commissie Publieke Sector, Amsterdam, juli 2005. Zie www.nivra.nl.
- Koninklijk NIVRA (2006), *Audit Alert 17* Rechtmatigheidsonderzoek provincies en gemeenten en de implicaties daarvan voor de accountantsverklaring, Amsterdam, 9 februari 2006. Zie www.nivra.nl.
- Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (2001), *Besluit Accountantscontrole Gemeenten* (BAG) van 19 november 2001, Staatsblad 2002/68.
- Minister van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties (2003), *Besluit Accountantscontrole Provincies en Gemeenten* (BAPG) van 28 augustus 2003, Staatsblad 2003/362.
- Minister van Financiën (2004), *Brief aan de Tweede Kamer inzake Interdepartementaal beleidsonderzoek (IBO) Regeldruk en Controletoeren*, kenmerk BZ 2004-1229 M, 20 december.
- Minister van Financiën (2005), *Brief aan de Tweede Kamer inzake Interdepartementaal beleidsonderzoek (IBO) Regeldruk en Controletoeren*, KST 84945, 9 maart.
- Rothuizen, W. (2004), Rechtmatigheid: de Bredase oplossing. Niet speuren maar toetsen, *de Accountant*, jg. 110, nr. 10, juni, pp. 38-41.
- Informatie over rechtmatigheidscontrole is te vinden op de website www.rechtmatigheidscontrole.nl.